

Nogmaals: Aller, Oldenaller En Arler

Gérard Hollanders

In de vorige Graver blikte Pastoor Rubrech vooruit naar een serie door hem samen te stellen artikelen over de veiling van goederen van Oldenaller in 1972. Daarbij maakte hij melding van de naamsafleiding van Oldenaller en Aller zoals die door Keemink is gegeven. Hierop is gereageerd door Dr. W.J.Hagoort die in het register van zijn dissertatie een andere naamsafleiding heeft gegeven.

Oldenaller, gezien vanaf de oostzijde vóór 1850, naar een anonieme tekening, in 1995 getekend door dhr. G. van den Hoff te Lunteren.

Beiden gaan uit van de oudste vermelding van de namen *Aleir* en *Erleir* in 1313. Hierbij stelt Keemink dat de naam te splitsen is in twee componenten, de 'A' en 'Leir', waarbij de 'A' verwijst naar water en 'leir' naar een open plaats in het bos. Samen zou dit dan duiden op een 'open plaats in het bos bij het water'. Hagoort daarentegen ziet de mogelijkheid dat beide namen, *Aleir* en *Arleir*

hetzelfde zijn waarin het wegvallen van de 'r' in 'Erler' een geval is van dissimilatie onder invloed van de slot 'r', dus *Erler-Arler-Aller*. De door Keemink gegeven afleiding van 'leir' uit 'laar' ziet hij wel als een mogelijkheid maar hij geeft daarbij nog een andere, nl. een andere componentverdeling waarin 'el' of 'al' de hoofdvorm is en als zodanig afgeleid van de benaming van een veel voorkomende begroeiing: de Els (*Alnus Glutosa*). Oude Middelnederlandse en Middel(neder)duitse vormen van Els zijn 'elre', 'erle', 'else', 'elder', 'eller', 'aller' en 'arler'. Zo geeft Hagoort nog meer voorbeelden van gebruik en voorkomen van vormen van deze naam. Hij verklaart dit met de vermelding dat de els een inheemse boom is die in het laaggelegen kustgebied van de vroegere Zuiderzee veel voorkwam

Zoals ik ook al in 1998 concludeerde betreft het hier vermoedelijk vroege ontginningen in de dan nog aanwezige elzenbossen. Ook geeft Hagoort aan dat zelfs nog in de 19e eeuw in notariële akten de namen 'Arler' en 'Aller' veelvuldig verwisseld zijn.

Een andere kwestie betreft die van de huizen zélf. Niet langer speelt de vraag of Aller en Arler wel twee verschillende huizen betrof. Die vraag is inmiddels afdoende beantwoord. Ook de ouderdom van het huis Arler staat vast, nl. gebouwd in de laatste decennia van de 15e eeuw. Over de huizen Oldenaller en Den Aller bestaat minder duidelijkheid. Wat zijn de feiten? De eerste keer dat Aller is genoemd als versterkt huis is bij Slichtenhorst als in de twisten tussen de Heeckerens en de Bronkhorsten de huizen Aller en Hell in 1372 worden ingenomen en geplunderd. Slichtenhorst spreekt hier niet van een verwoesting, zoals Kragt, Keemink en Friso aannemen. Integendeel, zou ik zeggen, want Slichtenhorst beschrijft bij huizen die wél verwoest zijn dit er duidelijk bij, zoals de verwoesting van Puttenstein in 1374. Op grond van de aanname van een gedeeltelijke of gehele verwoesting én het latere bestaan van het huis Den Aller is het verhaal van de vermeende 'herbouw' van het huis Aller gebaseerd, een opvatting die ook door Hagoort herhaald wordt. Maar als het

huis Aller niet verwoest is, is ook een herbouw niet nodig geweest en is het huis in zijn hoedanigheid voort blijven bestaan. Ook in 1421, tijdens de strijd tussen Utrecht en Gelre, is Aller niet verwoest. Slichtenhorst schrijft hierover dat vanuit Amersfoort de plaatsen Nijkerk, Barneveld, Ter Schuur, Putten, Voorthuizen en Ermelo en andere door brand geschonden zijn en dat het huis Arler is ingenomen met vangenneming van 7 man. Hoewel hier 'Arler' staat moet dit een door Hagoort genoemde letterwissel zijn geweest want we weten dat het huis 'Arler' pas ca. 75 jaar later is gebouwd, zodat hier duidelijk 'Aller' moet zijn bedoeld. Maar als het huis Aller niet verwoest is, betekent dit dan dat Den Aller hetzelfde huis is als het aloude Aller? Al of niet verwoest, hier raken we de kern van de verwarring, want echte duidelijkheid hierover is nog niet gevonden. Er dienen zich diverse mogelijkheden aan. Als Aller wél is verwoest kan het ter plaatse óf op een andere plaats herbouwd zijn. Als het niet verwoest is of ter plaatse is herbouwd betekent dit dat op een andere plaats een nieuw huis moet zijn gebouwd waarbij het huis op de oude locatie 'Oud Aller' of 'Oldenaller' is gaan heten ter onderscheiding van het nieuwe huis Aller dat 'Den Aller' is genoemd als zetel van de hoofdtak van de familie. Maar dit zou dan betekenen dat 'Den Aller' aanzienlijk jonger is dan het oude 'Aller'. Ook Zandstra stelt dat op de oude fundering van het huis Aller later Oldenaller is opgetrokken. Helaas heeft er nog geen, zoals bij Arler, archeologisch onderzoek plaatsgevonden op de locatie van 'Den Aller' om dit te staven. Ook zijn er nog niet, zoals wél is gebeurd voor 'Arler', documenten gevonden die een bewijs zijn voor de bouw van het huis. Wél kunnen we uit de via de tekening van Pronk overgeleverde vorm van het huis 'Den Aller' afleiden dat het hier géén 'kasteel' betreft maar een 15e eeuwse eenvoudig versterkt herenhuis, een z.g. 'spijker', zoals de Van Allers ook hadden in de huizen 'Beerencamp' en 'Schoonderbeek'. Het oude 'Aller', dan verder 'Oldenaller' genoemd, zal in de gang der tijden wellicht bouwvallig zijn geworden en daarom in 1655 zijn vervangen door het huidige huis.

Noten

- J.W. Keemink, Uit Puttens historie, Putten 1978, p 91.
- W.J. Hagoort, De Gelderse zeepolder Arkenheem. Namen van bouw-, hooi- en weilanden, boerderijen, beken en wegen in de gemeenten Nijkerk en Putten 806-2002, Zutphen 2006.
- G.C.J.M. Hollanders, Arler, JB 1998 p 20.
- Arend van Slichtenhorst, Gelderse geschiedenissen, Arnhem 1659, p 154.
- Keemink, aw, p 99; K.Friso,
- Slichtenhorst, aw, p 158.
- E. Zandstra, Kastelen en Huizen op de Veluwe, Dl 1, s'Gravenhage 1960, p 70.
- Van der AA beschrijft Oldenaller als een adellijk huis dat voorheen een leenkamer had, een bewijs dat het vroeger aan een oudadellijk geslacht heeft behoord. Hij geeft verder aan dat duidelijk is te zien dat het huis is gebouwd op de grondvesten van een oud kasteel.

+++